

POKYČIAI NATO OPERACIJOSE: KFOR ATVEJIS

DR. GRAŽVYDAS JASUTIS

Europos Sąjungos monitoringo misija Gruzijoje
Žmogaus teisių ir humanitarinių reikalų grupė
El. paštas: grazvydas.jasutis@gmail.com

Šiame straipsnyje įvertinama 2010 m. NATO strateginė koncepcija, kuri įtraukė naujus elementus į Aljanso operacijas. Nauji elementai sietini su civilinių pajėgumų plėtojimu, taip pat atkreipiamas dėmesys į Aljansui gana naujas funkcijas – vietinių pajėgų mokymą. Šioms funkcijoms suteikiamas didelis svoris planuojant ir įgyvendinant operacijas. Pabrėžtinai ir glaudesnis bendradarbiavimas, kadangi Aljansas stiprins ir aktyvins konsultacijas su partneriais, įtrauks juos į veiksmų planavimą. Išreikštas poreikis plėtoti stabilizavimo ir rekonstrukcijos pajėgumus bei stiprinti išankstinio perspėjimo ir konflikto prevencijos priemones, keistis žvalgybos informacija. Šie elementai straipsnyje vertinami tiek bendros strateginės koncepcijos kontekste, tiek ir analizuojant konkretų empirinį atvejį – KFOR (angl. Kosovo Force) operaciją. Daroma išvada, kad strateginė koncepcija modifikuoja esamas operacijas sustiprinusi civilinį elementą, kuris tampa neatskiriama NATO operacijų dalimi, ir plečia savo veiklos spektrą – įskaitant įvairias krizių prevencijos priemones ir glaudesnę bendradarbiavimą su partneriais. Be to, empirinis atvejis parodo, kad strateginė koncepcija yra reaktyvus produktas, įvertinantis retrospektyvą ir išmoktas pamokas operacijose.

Reikšminiai žodžiai: NATO, KFOR, operacijos, kariniai ir civiliniai pajėgumai, strateginė koncepcija.

IVADAS

Šiuo metu NATO vykdo karines operacijas ir paramos misijas įvairiose geografinėse platumose, kurios driekiasi nuo Europos iki Afrikos. Geografinis operacijų spektras iš tiesų platus. Skiriasi operacijų pobūdis, mandatas, tikslai ir reikalingi pajėgumai. Somalio pakrantėje

NATO karinės jūrų pajėgos vykdo kovos prieš piratavimą operaciją, Kosove atlieka taikos palaikymo funkcijas, o Afganistano operacija apima tiesioginius karinius veiksmus sausumoje, valstybės atkūrimą ir stabilizaciją. Geografinis operacijų išsidėstymas sietinas su skirtingais pajėgumais ir reikalavimais. Kiekvienai operacijai reikia užtikrinti logistiką, komunikacijos priemones, karių kovinį pasirengimą, žvalgybą, supažindinti su kultūriniais savitumais, parinkti tinkamą ginkluotę ir pan. Be abejo, reikalingi pajėgumai, kurie gali būti panaudojami operacijai, ir užtikrinamas jų rezervas. Operacija – kompleksinis reiškinys ir jos planavimas bei tolesnis įgyvendinimas susijęs su žmogiškaisiais ir finansiniais ištekliais.

Šio straipsnio tikslas – įvertinti naują NATO strateginę koncepciją; pagrindinis dėmesys skiriamas pokyčiams, sietiniams su operacijų įgyvendinimu. Priimta koncepcija į Aljanso operacijas įtraukia naujus elementus, kurie verti išsamesnės analizės ir diskusijos. Pažymėtina, kad Lietuvoje ši tema nebuvo nagrinėta ir turėtų sudominti tiek akademikus, tiek praktikus, besidominčius tarptautinio saugumo klausimais. Tiriamasis objektas – NATO strateginė koncepcija ir jos poveikis operacijoms. Mokslinę problemą suponuoja pati NATO operacijų modifikacija ir strateginės koncepcijos funkcionalumas, reflektuojantis pokyčius saugumo politikoje ir kartu nenuspėjamumą, kuriuos prognozuoti yra sudėtinga. Galima pripažinti, kad galutiniai vertinimai dėl strateginės koncepcijos reikšmės ir vietos NATO operacijų politikoje yra pirminiai, bet jų analizė ir atvejai padeda nustatyti būsimo tendencijas ir kryptis perspektyvoje. Tyrimui pasirinkta KFOR operacija Balkanuose, kurios transformacija atspindi naujus strateginės koncepcijos elementus. Straipsnyje remiamasi NATO dokumentais, Jungtinių Tautų rezoliucijomis, autoriaus asmenine patirtimi NATO. Straipsnis sudarytas iš dviejų pagrindinių dalių. Pirmoje dalyje įvertinama 2010 m. lapkričio mėnesį NATO viršūnių susitikime Lisabonoje patvirtinta nauja strateginė koncepcija, kuri daro įtaką esamiems ir būsimiems Aljanso operacijų išipareigojimams. Antroje dalyje išsamiai aptariama NATO KFOR operacija Balkanuose. Įvertinamas istorinis kontekstas, operacijos eiga ir pasekmės, Lietuvos veiksmai ir strateginės koncepcijos poveikis operacijai. Daroma išvada, kad strateginė

konceptija modifikuoja esamas operacijas – sustiprina civilinį elementą, kuris tampa neatskiriama NATO operacijų dalimi, ir plečia savo veiklos spektrą, įskaitant įvairias krizių prevencijos priemones ir glaudesnę bendradarbiavimą su partneriais. Kita vertus, empirinio atvejo KFOR analizė pademonstravo, kad nauji operacijos elementai buvo pradėti įgyvendinti dar prieš priimant strateginę koncepciją ir jų įgyvendinimas sietinas su praktiniais poreikiais operaciniame rajone.

NATO STRATEGINĖ KONCEPCIJA IR OPERACIJOS

2010 m. lapkričio mėnesį NATO viršūnių susitikime Lisabonoje buvo priimta nauja strateginė koncepcija, kuri daro įtaką esamiems ir būsimiems Aljanso operacijų įsipareigojimams. Pagrindiniai koncepcijos elementai sietini su visaapimančio požiūrio (angl. *Comprehensive Approach*, toliau tekste – CA) taikymu operacijose, glaudesniu tarpusavy bendradarbiavimu su kitais operaciniame rajone veikiančiais dalyviais ir civilinių pajėgumų plėtojimu.

Dokumento įžangoje pažymėta¹, kad „Aljansas įsipareigoja užkirsti kelią krizėms, išspręsti konfliktus ir stabilizuoti pokonfliktines situacijas. Siekiame bendradarbiauti su tarptautiniais partneriais, ypatingą dėmesį skirdami Jungtinėms Tautoms ir Europos Sąjungai“. Pagrindinių užduočių ir principų paragrafe pabrėžiama: „NATO turi unikalų ir tvirtą politinių bei karinių pajėgumų rinkinį, kuris padeda išspręsti bet kokias krizes – prieš, per konfliktą arba konflikto metu. NATO aktyviai panaudos karines ir politines priemones, kad sutramdytų krizes, kurios gali potencialiai daryti įtaką Aljanso saugumui, dar pradinėje stadijoje, sustabdytų esančius konfliktus, nukreiptus prieš Aljanso saugumą, konsoliduotų stabilumą pokonfliktinėse situacijose“.

Aljansas tęs esamas operacijas ir gali įtraukti į darbotvarkę naujus operacijų uždavinius, kurie padėtų spręsti su saugumu susijusias problemas. Koncepcijoje numatyta, kad Aljansas panaudos karines ir politines priemones ten, kur galima ir kur būtina (angl. *where possible and where necessary*). Siekiant užtikrinti efektyvią konfliktų prevencijos ir krizių valdymo sistemą, galima išskirti 8 pagrindines priemones, kurios bus naudojamos (žr. 1 pav.). Absoliuti dauguma priemonių

sietina su civilinių pajėgumų plėtojimu, taip pat atkreipiamas dėmesys į gana naujas Aljansui funkcijas – vietinių pajėgų apmokymą. Tai nėra naujos funkcijos per se, kadangi NATO vykdo mokymus Afganistane, Kosove ir Irake. Tiesiog šioms funkcijoms suteikiamas didelis svoris planuojant ir įgyvendinant operacijas. Pabrėžtinai ir glaudesnis bendradarbiavimas operacijose, kadangi Aljansas stiprins ir aktyvius konsultacijas su partneriais, įtrauks juos į operacijų planavimą. Išreikštas poreikis plėtoti stabilizavimo ir rekonstrukcijos pajėgumus bei stiprinti išankstinio perspėjimo ir konflikto prevencijos priemones, keistis žvalgybos informacija.

1 pav. NATO priemonės siekiant įgyvendinti efektyvią krizių valdymo ir konfliktų prevencijos sistemą

Viena pagrindinių priemonių sietina su siekiu dislokuoti ir išlaikyti operacijų rajone tvirtas (angl. *robust*) karines pajėgas. Tai nėra nauja priemonė, nes pajėgų dislokavimas – kertinis kolektyvinės gynybos elementas. NATO operacija Afganistane pademonstravo sąjunginukų pajėgumus ir galimybes mobilizuoti, dislokuoti bei išlaikyti karines pajėgas, pritraukti išteklius ir juos panaudoti. Vis dėlto daugumos valstybių gynybos biudžetas nuolat mažėja arba jo nepakanka.

Tik nedaugelis sąjungininkų sugeba įgyvendinti pajėgų dislokavimo tikslus – 50 % sausumos pajėgų turi būti dislokuojamos ir 10 % išlaikomos operaciniame rajone. Šiuo metu NATO operacijose dalyvauja apie 140 000 karių.² Operacijų mandatas ir pobūdis skiriasi, todėl NATO turi skirti daug išteklių mokymui ir parengimui. Operacijų pobūdis ir spektras išbalansuoja NATO pajėgumus ir silpnina galimybes sėkmingai įgyvendinti tikslus. Pagrindines problemas kelia NATO ambicijos Afganistane, kuriame nuolat dislokuota apie 132 000 karių ir vyksta tiesioginė bei netiesioginė konfrontacija su priešiškomis pajėgomis. Nuolat trūksta žmonių, nors Europos ir Kanados ginkluotoseiose pajėgose yra 1,5 mln. karių ir 2 mln. rezervo. Trūksta specialiųjų pajėgumų – karo medikų, strateginio transportavimo, išminavimo, logistikos.³ Afganistano operacija atskleidė ir Aljanso pajėgų tarpusavio sąveikos trukdžius. Pavyzdžiui, NATO kariai dažnai susiduria su improvizuotų sprogmenų panaudojimu ir radijo dažnio nesuderinamumu. Valstybės nėra linkusios keistis gynybos technologijomis, nustatyti griežti eksporto reikalavimai ir apribojimai. Sraigtasparnių trūkumas tampa klasikiniu pavyzdžiu tiek NATO, tiek ES operacijose. Nors NATO šalyse yra apie 4 000 sraigtasparnių, valstybės nenori papildomai investuoti ir įdiegti reikiamą technologiją, su kuria būtų galima veikti Afganistane. Dislokavusios reikiamus pajėgumus Afganistane, valstybės turi atlikti techninę apžiūrą, o visa tai – papildomi resursai.⁴ 2009 m. spalio 22 d. Bratislavos saugumo konferencijoje NATO generalinis sekretorius Andersas Rasmussenas ragino valstybes nutraukti investicijas į pajėgumus, kurių negalima panaudoti per operacijas.⁵ Tai atskleidžia kitą NATO problemą – investicijų į ginkluotės modernizavimą trūkumą. Plačiaja prasme, didėjantis operacijų spektras stabdo investicijas į karinių pajėgų modernizaciją, nes ištekliai skiriami dislokuotų pajėgų paramai per operacijas.

Antras priemonių paketas apima civiliųjų pajėgumų plėtojimą, civilių–karinių–politinių priemonių panaudojimą ir nedidelių civiliųjų krizių valdymo elementų steigimą. Civilinės–karinės–politinės priemonės, kitaip tariant CA, sėkmingai naudojamos Balkanuose ir Afganistane ir būtent šios operacijos prisidėjo plėtojant šią idėją. Verta pažymėti, kad Aljansas nėra formaliai sutaręs naudoti CA

ir kiekvienais metais dėl to vyksta aštrios diskusijos įvairiuose NATO komitetuose. Stiprinti bendradarbiavimą su kitomis tarptautinėmis, regioninėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis skatina kintantis požiūris į vykdomas operacijas. Suprantama, kad karinėmis priemonėmis sudėtinga užtikrinti kontrolę ir pelnyti vietinių gyventojų pasitikėjimą. Kitaip tariant, ilgojo saugumo tikslai glaudžiai susieti su ekonominės ir socialinės veiklos projektais. Puikus pavyzdys galėtų būti 2010 m. pavasario NATO operacija MOSHTARAK Afganistane, Helmando provincijoje. Ji net buvo pavadinta nauju kariavimo modelių siekiant įtraukti ir civilinę dimensiją. Planuojant operaciją buvo numatyti pareigūnai, užimsiantys civilinius postus provincijoje, parengti ekonominiai infrastruktūros atstatymo projektai. Civilinių organizacijų indėlis tampa labai svarbus. Tai pripažįstama ir kuriant stabilizavimo ir rekonstrukcijos pajėgumus, kuriuose numatytos civilių patarėjų pareigybės. Net ir NATO provincijos atkūrimo grupės (toliau – PAG) pamažu stiprinamos civiliniais pajėgumais, o kai kuriose iš jų yra paskirti civiliai vadai. Lietuvos PAG struktūrą sudaro civilinis ir karinis elementai ir bene didžiausias struktūrinis skirtumas, lyginant dabartinę struktūrą su ankstesnėmis, – civilinio komponento vadovo pareigybės įdiegimas.⁶ Įgyvendindami PAG uždavinius, karinis vienetas ir civilinis elementas derina veiksmus, teikia paramą vienas kitam ir taip užtikrina jiems priskirtų funkcijų vykdymą. Karinis vadas ir civilinis vadovas užtikrina sklandų karinio vieneto ir civilinio elemento tarpusavio bendradarbiavimą ir sąveiką. Tiek civilinis vadovas, tiek ir karinis vadas įsipareigoja keistis informacija ir bendradarbiauti. Karinis vadas negali duoti nurodymus civiliams, išskyrus vieną atvejį, paminėtą 19.2 ir 19.3 (civilinio elemento personalo išvykų apribojimas dėl nesaugios situacijos). Atkreiptinas dėmesys, kad toks karinio vado sprendimas gali būti pakeistas specialiosios misijos vadovo sprendimu (ambasadoriaus Kabule). Taigi civiliniai pajėgumai Afganistano operacijoje tampa vienu svarbesnių komponentų. Žinoma, civilių ir karių sąveika operaciniame rajone susiduria su daugeliu problemų: darbo kultūra, disciplina, skirtingu tikslų suvokimu, subordinacija, darbo principais. Vis dėlto NATO pripažįsta, kad civiliniai pajėgumai tampa neatskiriama operacinio ir gynybos planavimo dalimi. NATO sukūrė civilių

ekspertų duomenų bazę COMPASS (angl. *Comprehensive Approach Specialist Support database*), kuri parengta siekiant trumpu ar ilgesniu laikotarpiu dislokuoti civilius ekspertus į operacijos rajoną.⁷ Strateginė koncepcija pažymi, kad būtini civiliniai krizių valdymų pajėgumai, kurie sėkmingai sąveikautų su kitais civiliniais partneriais. Tikėtina, kad jie dubliuotų ES darbą ir funkcijas, kur ypač daug dėmesio skirta civilinei dimensijai per operacijas. Racionalumo labui NATO galėtų sudaryti atvirkštinį *Berlin plius* susitarimą su ES, kurio pagrindu galėtų pasinaudoti ES civiliniais planavimo pajėgumais.

Strateginė koncepcija pabrėžia poreikį stiprinti vietinių pajėgų apmokymus. Tai sietina su pagrindine NATO operacijos transformacija Afganistane, kuri sietina su vietinių pajėgų apmokymu ir atsakomybės už saugumą perdavimu. Procesas suskirstytas į keturis etapus, kuriais kinta ISAF funkcijos. Pirmame etape Afganistano saugumo pajėgos vadovauja operacijoms, ISAF paremia tik papildomais pajėgumais, pastangos sutelktos apmokymui. Antrame etape daugiausia dėmesio skiriama OMLT ir (P)OMLT (angl. *Police Operational Mentoring and Liaison Team*). (P)OMLT išlaiko galimybę pasitelkti ISAF, kai to reikia. ISAF išlaiko greitojo reagavimo pajėgas padėti AFG. Didėja AFG nacionalinių pajėgų atsakomybė ir profesionalizacija. Trečiame etape, didėjant AFG nacionalinių pajėgų gebėjimams, mažinamos (P) OMLT. ISAF išlaiko greitojo reagavimo pajėgas. Ketvirtame etape Afganistano nacionalinės pajėgos gali veikti savarankiškai, o ISAF vykdo minimalią patariamąją ir mokymo veiklą. Mokyti vietines pajėgas – nėra išskirtinė NATO operacijos Afganistane funkcija. Kitose NATO operacijose taip pat sėkmingai vyksta mokymai. Pavyzdžiui, NATO teikė materialinę bei mokomąją paramą Irako saugumo pajėgų kariams, koordinavo šalių narių bei partnerių siūlomą paramą personalui mokyti ir įrangai perduoti. Kosove sąjungininkai atsakomybę už saugumą pamažu perduoda vietinėms pajėgoms, kurioms suteikia mokymus ir ginkluotę.

Paskutinis Strateginės koncepcijos akcentas turėtų būti siejamas su glaudesniu bendradarbiavimu su partneriais. Kaip minėta, NATO operacijos vyksta įvairiose geografinėse platumose, tai kelia papildomų logistinių, politinių ir kultūrinių iššūkių. Partnerių įtraukimas

į operacijas – viena pagrindinių priemonių, padedančių su jais susidoroti. Strateginėje koncepcijoje pažymėta, kad reikia išsamesnių politinių konsultacijų tarp Aljanso narių ir partnerių. Operacijoje dalyvaujančios valstybės pageidauja dalyvauti ir rengiant strateginius dokumentus bei planuojant operacijas.

KFOR OPERACIJA

NATO buvo įsitraukusi į stabilizacijos ir saugumo užtikrinimo procesus Vakarų Balkanuose. Paminėtina pirmoji Aljanso operacija Bosnijoje 1995 m. gruodžio mėnesį, kurioje NATO vadovaujamos pajėgos (angl. *Implementation Forces* – IFOR) prižiūrėjo Deitono taikos susitarimo vykdymą; po devynerių metų ji buvo perduota ES. 2001 m. rugpjūčio 22 d. NATO oficialiai pradėjo operaciją Makedonijoje. Šalyje kilęs konfliktas tarp vietinių albanų ir makedonų baigtas Ohrido taikos susitarimu. NATO padėjo nuginkluoti albanų pajėgas, vėliau užtikrino tarptautinių stebėtojų darbą ir teikė paramą Makedonijos vyriausybei. 2003 m. kovo 17 d. NATO veiksmai Makedonijoje buvo baigti ir visa atsakomybė perduota ES.

Pagrindinė NATO operacija Vakarų Balkanuose sietina su Kosovu, sukėlusiu daug politinių ir teisinių diskusijų. 1998 m. Pietų Serbijos (tuometės Jugoslavijos) Kosovo provincijoje prasidėjo ginkluoti susirėmimai tarp Jugoslavijos nacionalinės armijos padalinių ir separatistinės Kosovo išsilaisvinimo armijos (KLA). Tarptautinė bendruomenė tarpininkavo ir organizavo derybas tarp serbų ir albanų, tačiau jų išdavas netenkino nei tarptautinės bendruomenės, nei konflikto dalyvių. 1998 m. rugsėjo 23 d. JT ST priėmė rezoliuciją 1199⁸, kuria abi konflikto dalyvės raginamos paskelbti paliaubas, nenaudoti ginklų, pasmerkė neproporcingą ginkluotės naudojimą ir civilių žūtis bei paragino steigti tarptautinę monitoringo misiją. Šiek tiek vėliau 1998 m. spalio 13 d. NATO Šiaurės Atlanto Taryba patvirtino oro smūgių aktyvavimo įsakymą. Jis turėjo sustiprinti diplomatinį spaudimą Slobodano Miloševićiaus vadovaujamai serbų delegacijai ir priversti išvesti karines pajėgas iš Kosovo provincijos. Spaudimas buvo daromas tik vienai konflikto dalyvei – tuometei Jugoslavijai. NATO GS Javiero Solanos

vadovaujama delegacija apsilankė Belgrade ir S. Miloševićius sutiko su Aljanso reikalavimais. Oro smūgiai buvo atšaukti.

1998 m. spalio 24 d. JT ST priėmė rezoliuciją 1203⁹, kurios pagrindu buvo įsteigtos dvi tarptautinės monitoringo misijos. Vienai jų vadovavo ESBO (angl. *Verification Mission in Kosovo*¹⁰) ir kitai – NATO (angl. *Air Verification Mission over Kosovo*). Papildomai NATO įsteigė specialiųjų karinių užduočių grupę, kuri turėjo pagelbėti misijoms evakuacijos atveju. Grupė buvo dislokuota Makedonijoje ir jai vadovavo SHAPE.

Nepaisant tarptautinių monitoringo misijų, konfliktas plėtojosi ir incidentų daugėjo. 1999 m. sausio 29 d. susitiko Šešių nacijų konfliktinė grupė, bandydama ieškoti taikių konflikto sprendimų būdų.¹¹ NATO pabrėžė esanti pasiruošusi suduoti oro smūgius Jugoslavijai. Vasario 6–23 d. įvyko garsiosios Rambouillet derybos, kurių antras etapas suorganizuotas Paryžiuje kovo 15–18 d. Albanai pasirašė pasiūlytą taikos susitarimo projektą, kuriuo siūloma įvesti NATO pajėgas ir suteikti laikiną autonomiją, kol bus nuspręstas galutinis provincijos statusas. S. Miloševićius atsisakė pasirašyti ir sustiprino karines jėgas provincijoje.

Verta pažymėti ir Lietuvos Respublikos veiksmus vykstant taikos deryboms. Buvęs krašto apsaugos ministras Č. Stankevičius kreipėsi į Seimą ir pateikė nutarimo projektą „Dėl Lietuvos karių dalyvavimo NATO vadovaujamoje taikos įvedimo operacijoje Kosovo provincijoje Jugoslavijos Federacinėje Respublikoje“. 1999 m. kovo 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo Aiškinamajame rašte ministras pažymėjo¹², kad „NATO, siekdama aktyviai prisidėti prie Kosovo krizės sureguliuavimo, planuoja operaciją Jugoslavijos Federacinės Respublikos Kosovo provincijoje (KFOR). NATO operacija Kosove yra planuojama kaip operacija su aiškia karine atsakomybe užtikrinti taikos susitarimo tarp Jugoslavijos Federacinės Respublikos ir Kosovo albanų karinės dalies įgyvendinimą. Pasiekus taikos susitarimą tarp konfliktuojančių šalių bei gavus Šiaurės Atlanto Tarybos pritarimą, tokia operacija gali įvykti. Mūsų manymu, Lietuva, remdama tarptautinės bendrijos pastangas įtvirtinti taiką regione, turėtų prisidėti prie planuojamos NATO vadovaujamos operacijos Jugoslavijos Federacinės

Respublikos Kosovo provincijoje. Toks dalyvavimas būtų naudingas ir Lietuvos siekio įstoti į NATO gynybinę sąjungą prasme. Krašto apsaugos ministerija yra tam pasirengusi ir siūlytų perduoti NATO žinion dalyvauti operacijoje vieną ar du Lietuvos karinių pajėgų padalinius (skyrus), daugiausiai 20 karių iš Krašto apsaugos savanorių pajėgų ir Kauno Vytauto Didžiojo atskirojo jėgerių bataliono. Ministerija numato, kad kariai, tarnausiantys operacijoje Kosove, bus keičiami ne rečiau kaip kas 6 mėnesiai. Seimui priėmus teikiamą nutarimą, Krašto apsaugos ministerija kartu su Užsienio reikalų ministerija konsultuotųsi ir derintų galimybę dėl šių karinių padalinių integravimo į vienos iš NATO valstybių (pvz., Didžiosios Britanijos, Prancūzijos) karinių kontingentų sudėtį¹². Siūlomas ministro nutarimo projektas buvo svarstomas skubos tvarka ir dar nebuvo aiškūs antrojo derybų etapo rezultatai bei būsimos operacijos mandatas.

Taikos susitarimas, kurį NATO turėjo įgyvendinti, nebuvo pasiektas ir įvykiai regione plėtojosi neigiama kryptimi. 1999 m. kovo 20 d. ESBO misija paskelbė nutraukianti savo veiklą, o JAV ambasadorius Richardas Holbrooke'as atvyko į Belgradą ir paskelbė ultimatumą – sustabdyti karinius veiksmus Kosove arba NATO pradės oro smūgių kampaniją. S. Miloševićus nepriėmė ultimatumo ir kovo 23 d. buvo pradėta NATO operacija *Operation Allied Force*. 1999 m. birželio 10 d. NATO Generalinis sekretorius J. Solana paskelbė¹³, kad generolui W. Clarkui duotas nurodymas laikinai sustabdyti Jugoslavijos bombardavimą. Per oro smūgių kampaniją Jugoslavijos karinės oro pajėgos patyrė visišką fiasko. Dauguma lėktuvų buvo sunaikinti oro uostuose arba koviniuose susirėmimuose. NATO įvykdė 38 000 skrydžių, iš kurių 14 000 buvo koviniai. Jugoslavijos oro gynybos rezultatai – nukauti du JAV koviniai lėktuvai F-117 ir F16, tačiau jų pilotai sėkmingai išsigelbėjo. Keli lėktuvai buvo pažeisti ir sunaikinta apie 10 žvalgybos skraidyklių. Jugoslavijos sausumos pajėgos patyrė nedidelių nuostolių, bet jų manevro ir judėjimo laisvė buvo maksimaliai apribota. Jugoslavijos 3-oji armija Kosove prarado apie 100 šarvuočių, žuvo 532 kariai ir policininkai, taip pat nukauta keli šimtai civilių.¹⁴

1999 m. birželio 9 d. NATO generolas leitenantas M. Jacksonas ir Jugoslavijos armijos generolas S. Marjanovičius pasirašė Karinį

techninį susitarimą dėl visiško karinių pajėgų atitraukimo iš Kosovo provincijos. Kitą dieną JT ST priėmė rezoliuciją 1244¹⁵, kuriai pritarė visos ST narės; Kinija susilaikė. Rezoliucijoje numatyta, kad Kosovo provincijoje steigiamos karinės ir civilinės misijos, nuginkluojama KLA, grąžinami pabėgėliai ir steigiama laikinoji administracija. Generolas leitenantas M. Jacksonas atliko paruošiamuosius darbus ir perkėlė į Kosovą saugumo pajėgas, kurios buvo pavadintos KFOR. Pirmieji KFOR padaliniai į provinciją įžengė birželio 12 d., juos sudarė 50 000 karių. Pagal susitarimą su Rusijos Federacija, jos kariai buvo priskirti KFOR. Analogiškai birželio 20 d. Jugoslavijos pajėgos galutinai pasitraukė iš provincijos. 1999 m. birželio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė sprendimą dėl Lietuvos karių dalyvavimo KFOR. Jame numatyta¹⁶, kad Lietuvos Respublikos Seimas nutaria siųsti iki 35 Lietuvos karių būrį, sudarytą savanoriškumo pagrindu, 1999 m. birželio–gruodžio mėnesiais dalyvauti tarptautinėje taikos operacijoje Kosovo provincijoje, Jugoslavijos Federacinėje Respublikoje. Tai pat iki 15 karių grupę, Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu „Dėl Lietuvos karių dalyvavimo NATO vadovaujamoje humanitarinėje operacijoje Albanijos Respublikoje“ pasiųstą dalyvauti humanitarinėje operacijoje Albanijos Respublikoje, perkelti į Kosovo provinciją Jugoslavijos Federacinėje Respublikoje 1999 m. liepos–gruodžio mėnesiais dalyvauti tarptautinėje taikos operacijoje. Taigi Lietuvos kariai tarptautinėje operacijoje Kosove pradėjo dalyvauti 1999 m. Pagrindinės karių užduotys – padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus ir pan.¹⁷

Pagal JT rezoliuciją, KFOR buvo nustatytos trys pagrindinės užduotys, kurios turėjo užtikrinti stabilumą regione¹⁸:

1. Užtikrinti saugią aplinką, palaikyti viešąją tvarką ir saugumą;
2. Prižiūrėti, tikrinti ir užtikrinti, kad būtų įgyvendintas karinis techninis susitarimas su Jugoslavija ir vyktų KLA demilitarizavimas;
3. Teikti paramą Jungtinių Tautų misijai Kosove.

Taigi pirminės KFOR užduotys buvo susijusios su parama humanitarinėms iniciatyvoms (kaip antai pabėgėlių grįžimas), incidentų malšinimu tarp dviejų etninių bendruomenių, serbų ir jų paveldo

objektų apsauga, ginkluotės surinkimu ir pan. Remiantis NATO strategine koncepcija, daugiau dėmesio turi būti skirta civilinių pajėgumų plėtotei operacijose, taip pat specialioms NATO pajėgumų funkcijoms – vietinių pajėgų apmokymui. Pabrėžtinai ir glaudesnis bendradarbiavimas operacijose, kadangi Aljansas turi stiprinti ir aktyvinti konsultacijas su partneriais, įtraukti juos į operacijų planavimą.

Šie nauji elementai pradėti įgyvendinti dar prieš Strateginės koncepcijos priėmimą. 2008 m. vasario 18 d. KFOR pradėjo pasirengimą vykdyti naujas funkcijas,¹⁹ trukusį apie 180 dienų. Verta pažymėti, kad Prištinoje buvo sudaryta NATO civilinė-karinė patarėjų komanda. Pagrindinė jos užduotis – sukurti Kosovo saugumo struktūras, kitaip tariant, „gynybos ministeriją“. Tai buvo bendras civilių ir kariškių produktas, kuris formavo naujas saugumo institucijas, analizavo jų santykį su kitomis struktūromis, apibrėžė funkcijas ir pirminius tikslus. Taip pat buvo įkurta NATO mokomoji grupė, kurios pagrindinis uždavinys – kurti Kosovo saugumo pajėgas ir mokyti naujokus. Ši grupė ir jos atliekamos funkcijos atspindi vieną iš Strateginės koncepcijos krypčių – vietinių pajėgų mokymą. Parengtos mokymo pajėgos turėjo būti atsakingos už saugumą Kosove ir padėti užbaigti KFOR operaciją. Iki 2010 m. rugsėjo parengta 1 800 karių, visiškai operacinis pajėgumas turi būti pasiektas šiais metais. Strateginė koncepcija daug dėmesio skiria sąveikai su kitomis valstybėmis, kurios gali pagelbėti NATO sumažinti operacinę našta. KFOR vyksta glaudus bendradarbiavimas su partneriais, kadangi operacijoje dalyvauja net aštuonios ne NATO šalys.

IŠVADOS

NATO Strateginė koncepcija daro įtaką esamiems operaciniams įsipareigojimams ir nauji jos elementai sietini su CA įgyvendinimu operaciniuose rajonuose, vietinių pajėgumų mokymais, glaudesniu bendradarbiavimu su kitomis valstybėmis ar organizacijomis. Ypač svarbu pabrėžti civilinių pajėgumų plėtojimą, kuris sėkmingai įgyvendinamas Afganistane ir Kosove bei užtikrina operacijų pobūdžio kitimą. Tradiciškai operacijos konceptualizuojamos kaip karinis produktas su aiškiai

apibrėžtomis karinėmis užduotimis. Dabartinės operacijos modifikuojamos, kadangi ilgojo saugumo tikslai glaudžiai susiję su ekonominės ir socialinės veiklos projektais. Civilinių pajėgumų indėlis tampa labai svarbus ir tai pripažįstama kuriant stabilizavimo ir rekonstrukcijos pajėgumus, kuriuose numatytos civilių patarėjų pareigybės. Net ir NATO provincijos atkūrimo grupės pamažu stiprinamos civiliniais pajėgumais, o kai kuriose iš jų paskirti civiliai vadai. Strateginė koncepcija pabrėžia poreikį stiprinti vietinių pajėgų apmokymus. Nacionalinių arba vietinių pajėgų parengimas garantuoja saugumo perdavimą parengtoms pajėgoms, kurios bus atsakingos už saugumą operacijų rajone. Sėkmingai įgyvendinus šią funkciją, NATO pajėgos gali planuoti pasitraukimą ir operacijos pabaigą (karinės dalies). Trečias Strateginės koncepcijos akcentas siejamas su glaudesniu bendradarbiavimu su partneriais. NATO operacijos vyksta įvairiose geografinėse platumose, tai sudaro papildomų logistinių, politinių ir kultūrinių iššūkių. Partnerių įtraukimas į operacijas – viena pagrindinių priemonių, padedančių susidoroti su įvairiomis operacijų problemomis ir užtikrina solidų Aljanso narių ir partnerių bendradarbiavimą.

Empirinio atvejo analizė parodė, kad Strateginė koncepcija yra reaktyvaus pobūdžio, kitaip tariant, reaguoja į operacijų poreikius. Nauji koncepcijos elementai KFOR operacijoje pradėti įgyvendinti 2008 m. Prištinoje buvo suformuota NATO civilinė-karinė patarėjų komanda, kuri įsteigė Kosovo gynybos ministeriją, apibrėžė jos funkcijas ir pirminius tikslus. Taip pat buvo įkurta NATO mokomoji grupė Kosovo saugumo pajėgoms parengti ir mokyti. Planuojama, kad Kosovo pajėgos galutinai bus parengtos 2012 m. Galima daryti išvadą, kad tai ir taps atspirties tašku baigti KFOR operaciją.

NUORODOS IR PASTABOS

- 1 „Strategic Concept“ for the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation. Adopted by Heads of State and Government in Lisbon 2010, Active Engagement, Modern Defence. Rasta: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>. Žiūrėta: 2011 12 14.

- 2 NATO operations and Mission. Rasta: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 3 NATO Parliamentary Assembly. 2008 Annual Session > 160 DSCTC 08 E rev 1–Current and Future Capability Priorities for the Atlantic Alliance. Rasta: <http://www.natopa.int/default.asp?SHORTCUT=1474>. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 4 NATO Parliamentary Assembly. 2008 Annual Session > 160 DSCTC 08 E rev 1–Current and Future Capability Priorities for the Atlantic Alliance. Rasta: <http://www.natopa.int/default.asp?SHORTCUT=1474>. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 5 „New Challenges – Better Capabilities“ Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Bratislava Security Conference. Rasta: http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_58248.htm. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 6 Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ir užsienio reikalų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos vadovaujamos Afganistano Islamo Respublikoje Goro provincijos atkūrimo grupės veikloje dalyvaujančių karinio ir civilinio elemento sąveikos tvarkos aprašo“ 2009 m. rugsėjo 3 d. Nr. V-846/V-155.
- 7 NATO Civil Emergency Planning. Rasta: <http://www.nato.int/issues/cep/index.html>. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 8 Resolution 1199 Adopted by the Security Council at its 3930th meeting on 23 September 1998. Rasta: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm>. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 9 Resolution 1203 adopted by the Security Council at its 3937th meeting, on 24 October 1998. Rasta: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1203.htm>. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 10 Nuo 1998 m. gruodžio iki 1999 m. kovo mėnesio trys kariniai stebėtojai iš Lietuvos dalyvavo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos misijoje Kosove.
- 11 Šešių nacijų kontaktinė grupė buvo sudaryta iš JAV, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Rusijos ir Italijos; įsteigta 1992 m. Londone konferencijoje.
- 12 Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos karių dalyvavimo NATO vadovaujamoje taikos įvedimo operacijoje Kosovo provincijoje Jugoslavijos Federacinėje Respublikoje“ projekto aiškinamasis raštas, 1999 03 04. Pateikė: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, Č. Stankevičius, Nr P-1657.
- 13 KFOR. Rasta: <http://www.nato.int/kfor/docu/about/brochure/brochure.pdf>. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 14 The Austrian Armed Forces in Kosovo. Rasta: http://www.bmlv.gv.at/english/td_international/artikel.php?id=42. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 15 Resolution 1244 adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999. Rasta: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 16 Dėl Lietuvos karių dalyvavimo tarptautinėje taikos operacijoje Kosovo provincijoje, Jugoslavijos Federacinėje Respublikoje. Numeris: VIII-1270. 1999 06 29. Priėmė Lietuvos Respublikos Seimas.

- 17 2001 m. kovo ir 2003 m. liepos mėnesiais Lietuvos transportinis orlaivis An-26 dalyvavo NATO vadovaujamų operacijų Bosnijoje ir Hercegovinoje, taip pat Kosovo provincijoje aprūpinimo operacijoje. 2003 m. balandžio–spalio mėnesiais karo medikas ir jo padėjėjas dalyvavo misijoje NATO vadovaujamoje operacijoje „Joint Guardian“ Kosove. Lietuviai tarnavo bendrame Čekijos ir Slovakijos batalione. Nuo 2003 m. pradžios, priėmus sprendimą mažinti tarptautines pajėgas SFOR operacijoje, Danijos batalionas (o su juo ir BALTSQN) iš Bosnijos ir Hercegovinos perkeltas vykdyti misiją Kosove. Į Baltijos šalių eskadroną Lietuva, Latvija ir Estija pasikeisdamos pusmečiui siuntė maždaug 90 karių kuopą. 2003 m. rugpjūčio mėnesį Estijos taikdarių kuopą pakeitė kariai iš Lietuvos, nuo 2004 m. kovo mėnesio juos pakeitė latviai. Tuo metu, kai šalis nesiuntė savo karinio vieneto, operacijoje dalyvavo vienas tos valstybės ryšio karininkas. Vėliau Lietuva delegavo pėstininkų būrį, tarnybą atlikusį bendrame lenkų ir ukrainiečių batalione.
- 18 Resolution 1244 adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999. Rasta: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>. Žiūrėta: 2011 12 14.
- 19 2008 m. birželio 12 d. NATO sutarė išplėsti KFOR užduotis, kurios apėmė Kosovo apsaugos korpuso demobilizavimą ir naujų Kosovo saugumo pajėgų steigimą.

SUMMARY

CHANGES WITHIN NATO OPERATIONS: THE CASE OF KFOR

Key words: NATO, KFOR, operations, civilian and military capabilities, Strategic concept.

The article analyzes NATO strategic concept which was adopted in Lisbon 2010. The concept suggests to enhance intelligence sharing within NATO, further develop doctrine and military capabilities for expeditionary operations, including counterinsurgency, stabilization and reconstruction operations, form an appropriate but modest civilian crisis management capability to interface more effectively with civilian partners. This capability may also be used to plan, employ and coordinate civilian activities until conditions allow for the transfer of those responsibilities and tasks to other actors, enhance integrated civilian-military planning throughout the crisis spectrum. It is needed to develop the capability to train and develop local forces in crisis zones, identify and train civilian specialists from member states, broaden and intensify the political consultations among Allies, and with partners. These elements should be the driving forces for current and future NATO operations. The analysis of empirical case – KFOR operation – demonstrates that

new elements introduced in the Strategic Concept had been implemented in the operation. Namely, the introduction and development of civilian capabilities as well as training of local forces were mentioned within new KFOR tasks in 2008. It suggests that Strategic Concept, while strengthening civilian element NATO operations, has reacted to the current operations needs and requirements.